

ISSN 2082-8675

nr 23 (01/2021)

KWARTAL

MAGAZYN SKIN SPATIUM

Kamil Pusz, Ewa Boryczka

Rola i znaczenie uczelni wyższych w ochronie i kształtowaniu dziedzictwa kulturowego

Przypadek Uniwersytetu Łódzkiego

Słowa kluczowe: gospodarka przestrzenna, uczelnie wyższe, miasto, Uniwersytet Łódzki, Łódź, dziedzictwo kulturowe, dziedzictwo materialne.

Abstrakt:

Dziedzictwo kulturowe jest ważnym elementem rozwoju społeczeństwa, stanowi m.in. o jego tożsamości i atrakcyjności. Jednocześnie wymaga ono podejmowania specjalnych działań, m. in. ochronnych w celu jego zachowania i odpowiedniego wykorzystania. W funkcjonowaniu współczesnych miast, a szczególnie miast o funkcjach akademickich, szczególną rolę odgrywają uczelnie wyższe, które nie tylko wpływają na kondycję ekonomiczną i społeczną tych ośrodków miejskich, ale odgrywają także istotne znaczenie w ochronie i kształtowaniu dziedzictwa kulturowego tych miast. Celem artykułu jest identyfikacja roli jaką odgrywa Uniwersytet Łódzki w kształtowaniu i ochronie dziedzictwa materialnego miasta Łodzi.

Wprowadzenie

Dziedzictwo kulturowe stanowi jeden z fundamentów prawidłowego rozwoju społeczeństwa. Wykorzystanie zasobów kulturowych danego obszaru stanowi podstawową przesłankę rozwoju lokalnego opartego na czynnikach endogenicznych (Hełpa-Liszowska, 2013). Dziedzictwo kulturowe jest ważnym elementem umożliwiającym zachowanie pamięci, a także pewnej ciągłości kulturowej społeczności lokalnej. We współczesnych miastach akademickich dziedzictwo kulturowe staje się ważnym elementem działalności uczelni wyższych, które dziedzictwo materialne wykorzystują do kształtowania nie tylko świadomości lokalnej społeczności, ale także do kształtowania wizerunku jednostki uniwersyteckiej i budowania jej prestiżu, atrakcyjności. Uczelnie wyższe często wykorzystują dziedzictwo kulturowe w celu podkreślenia renomy danej instytucji, jej walorów, a poniekąd również szans, jakie może zaoferować przyszłym studentom. Sektor edukacji wyższej przez lata swojego istnienia w ujęciu globalnym rozwinął znakomite umiejętności w kontekście zarządzania i odpowiedniego wykorzystywania dziedzictwa kulturowego. Takie doświadczenie sprawia, że rola i znaczenie uczelni wyższych w kształtowaniu i ochronie dziedzictwa kulturowego wciąż wzrasta, a wraz z nimi wzrasta także znaczenie ośrodków akademickich dla miast, w których mają one swoje siedziby.

Rola i znaczenie uczelni wyższych w rozwoju miasta

Od dziesiątków lat ośrodki miejskie koncentrują nie tylko lokalizację najważniejszych instytucji, przyciągają najlepiej wykształcony i najbardziej mobilny kapitał ludzki, ale są także miejscem koncentracji działalności gospodarczych i przyciągają inwestorów. Miasta spełniają także rolę ośrodków innowacji, poprzez kumulację kapitału ludzkiego, działalności badawczo-rozwojowej oraz działalności gospodarczych są miejscami, gdzie powstają nowe rozwiązania (Nowakowska & Boryczka, 2008). Potencjał innowacyjności i kreatywności znany i ceniony jest jednak od wieków, dlatego ośrodki akademickie zyskiwały zwykle dużą przewagę w kwestiach militarnych, ekonomicznych i społecznych.

Działalność edukacyjna jest jednym z fundamentalnych obszarów funkcjonowania szkolnictwa wyższego, jednak rola i znaczenie uczelni wyższych w rozwoju miasta jest znacznie szersza i poważniejsza. Działalność uczelni wyższych ma istotne znaczenie i wpływa na sferę społeczną, ekonomiczną, a także przestrzenną miast (Kot, 2010). Wraz z rozwojem gospodarki sposób oddziaływania uczelni wyższych na ich otoczenie i rozwój miasta ulega zmianom. Rola uczelni wyższych przejawia się najczęściej w czterech głównych obszarach: uczelni jako jednostki ekonomicznej (podmiotu o charakterze gospodarczym), producenta wiedzy, instytucji budującej i kształcącej kapitał ludzki oraz instytucji mającej znaczenie na poziomie ponadlokalnym.

Uczelnie wyższe postrzegane są jako ważny czynnik ekonomiczny wpływający na rozwój miasta. Występują one nie tylko w roli kluczowych pracodawców zatrudniając niejednokrotnie kilka tysięcy pracowników, występują także w roli znaczącego podmiotu „kupującego” produkty i usługi od lokalnych firm. Mają one kluczowe znaczenie także dzięki popytowi kształtowanemu przez dziesiątki tysięcy studentów, co wpływa także na kondycję lokalnych przedsiębiorstw. Dzieje się tak, z uwagi na fakt, że w pobliżu jednostek naukowo-dydaktycznych lokalizowane są usługi skoncentrowane na zaspokajaniu potrzeb studenckich (stołówki, bary, puby, kluby studenckie) (Danielewicz, 2010). Studenci mieszkając i spędzając czas w mieście wpływają na kondycję ekonomiczną przedsiębiorstw i pośrednio miasta, poprzez wprowadzanie do sfery gospodarczej miasta określonych strumieni pieniędzy. Studenci opłacają wynajem mieszkań, kupują żywność, korzystają z usług kulturalnych i rozrywkowych, korzystają z obsługi transportowej, stają się tym samym ważnym konsumentem dóbr i usług na tych rynkach w mieście (Gaczek, 2008).

Jednak uczelnie wyższe wpływają w bardzo istotny sposób także na kształtowanie przestrzeni miast. Występują w roli inwestora, tworząc nową, atrakcyjną przestrzeń miejską – przestrzeń akademicką. Działania te wiążą się przede wszystkim z wprowadzeniem do przestrzeni miejskiej nowej formy zabudowy, która pełni funkcję przestrzeni akademickiej oraz nową formą organizacji tej przestrzeni. Uczelnie wyższe wpływają także na kształtowanie i ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie na zachowanie i ochronę przestrzeni zabytkowej. Występują często w roli kluczowych inwestorów, przejmując i inwestując w obiekty wymagające opieki i ochrony ze względu na ich wartość i znaczenie dla społeczności lokalnej. Obiekty zabytkowe są często niezwykle atrakcyjne ze względu na ich renomę i funkcje reprezentacyjne, które pełnią jako obiekty o ważnych funkcjach administracyjnych.

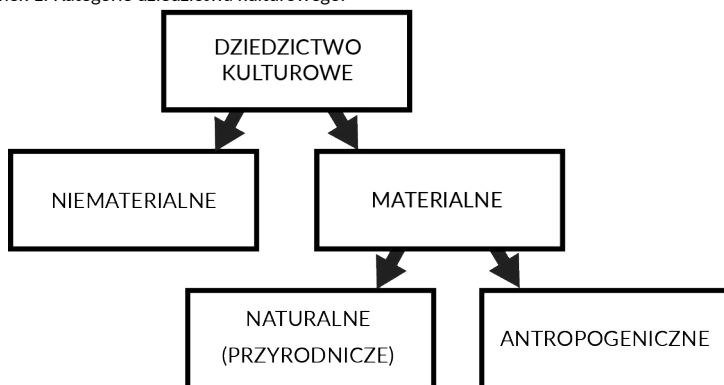
Uczelnie wyższe dokonując dużych inwestycji wpływają na przemiany przestrzeni miast poprzez m.in. współtworzenie i inicjowanie powstawania parków naukowych, technologicznych, koncentrację przestrzenną przedsiębiorstw, instytutów naukowych i instytucji kształcących wpływa na atrakcyjność i buduje przewagę konkurencyjną miasta, poprzez budowanie kampusów uniwersyteckich oraz rewitalizację terenów poprzemysłowych i powojсковych remontuje i adaptuje istniejącą zabudowę, w tym szczególne znaczenie ma w kształtowaniu obiektów zabytkowych, stanowiących dziedzictwo materialne miasta.

Istota i znaczenie dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe jest niezwykle istotnym elementem niezbędnym do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju społeczeństwa. Dzieli się ono na dwie

główne kategorie: dziedzictwo materialne i dziedzictwo niematerialne (rysunek 1) (Boryczka & Zasina, 2016).

Rysunek 1. Kategorie dziedzictwa kulturowego.

Źródło: opracowanie własne.

Dziedzictwo niematerialne jako przedmiot badań i prac naukowych jest stosunkowo nowym pojęciem, które zyskało rozgłos w końcu XX w. i na początku XXI w. (Brzezińska, 2013), jednak samo dziedzictwo niematerialne było obecne w historii ludzkości od tysiącleci. Dziedzictwo niematerialne jest pojęciem niezwykle szerokim, często trudnym do sprecyzowania. Do dziedzictwa niematerialnego można z pewnością zaliczyć wiedzę, umiejętności, praktyki, idee, wartości, wyobrażenia, przekazy, również związane z nimi przedmioty (np. palmy wielkanocne) czy miejsca (np. warsztat twórcy).

Należy także zaznaczyć, że badanie kultur pod względem ich języka, wierzeń czy tradycji nie jest czymś nowym. Liczni podróżnicy i odkrywcy przyczyniali się do rozwoju wiedzy na temat dziedzictwa niematerialnego od kiedy pozwalała im na to technologia (przełomowe były w tym przypadku nawet tak podstawowe kwestie jak konserwacja żywności czy budowa wyspecjalizowanych okrętów). Znaczącą rolę odegrał również rozwój i upowszechnienie pisma, a następnie drukarstwa, ponieważ pozwalały (jak w przypadku wielu innych dziedzin nauki) trwale przechowywać wiedzę na niespotykaną wcześniej skalę.

Należy jednak podkreślić fakt, iż każdy rodzaj dziedzictwa, a w szczególności dziedzictwo niematerialne, będzie poddawane ocenie, weryfikacji, a czasem również pewnej modyfikacji przez pryzmat kultury i moralności badaczy, lub szerzej, osób oceniających dany element dziedzictwa. Istnieją bowiem na świecie kultury, których elementy są sprzeczne z globalnie przyjętymi normami (np. moralnymi), „kulturą globalną” (zachodnią) (Dawkins, 2008). Tym samym pojawia się pewien

konflikt pomiędzy chęcią ochrony wszelkiego dziedzictwa a poszanowaniem, np. praw człowieka. Zapewne nie istnieje złoty środek, który zadowoliłby wszystkie zainteresowane strony. Z pewnością faktem jest, iż świat nieustannie się zmienia, a wraz z nim również kultura. Sama globalizacja wpływa na ujednolicanie się kultury. Na pewno należy zachować jak najwięcej informacji i danych dla przyszłych pokoleń, równocześnie także pamiętać, że nie jest to jedyny sposób zabezpieczenia dziedzictwa niematerialnego, a czynna ochrona i pielęgnacja tego dziedzictwa może przysłużyć się zarówno nam jak i przyszłym, a nawet na swój sposób przeszłym pokoleniom.

Drugim rdzeniem dziedzictwa kulturowego jest dziedzictwo materialne. Tworzą je obiekty ruchome (czyli te, które teoretycznie można przenosić, np. moneta czy pierścionek) i nieruchome (czyli te, których teoretycznie przenieść się nie da, np. dworek, zamek, kościół) (Zarzycka, 2016). Innymi słowy, „materialne dziedzictwo kultury podzielone jest na nieruchome dziedzictwo, obejmujące budynki, które same mogą zawierać zainstalowaną sztukę oraz ruchome dziedzictwo obejmujące książki, dokumenty, dzieła sztuki, ruchome maszyny, ubrania i inne artefakty, które są uważane za godne zachowania na przyszłość. Należą do nich obiekty istotne dla archeologii, architektury, nauki i technologii o określonej kulturze” (Minerva, 2020). Ponadto wyróżnić można dwa rodzaje dziedzictwa materialnego: dziedzictwo naturalne i antropogeniczne. Dziedzictwo naturalne tworzą m.in. parki, krajobrazy, góry, zwierzęta, rośliny czy rzeki (Zarzycka, 2016). Dziedzictwo antropogeniczne natomiast to wszystkie pozostałe elementy dziedzictwa materialnego nienależące do dziedzictwa naturalnego, np. zabytki, zespoły urbanistyczne i architektoniczne, czyli dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, lub pozostałości po nich – w formie stanowisk archeologicznych (Murzyn, 2002). Dziedzictwo antropogeniczne wraz z upływem czasu uzyskiwało większe znaczenie, a także stawało się liczniejsze od dziedzictwa naturalnego. Można do niego zaliczyć zarówno obiekty sakralne jak i świeckie (w tym: świątynie, pałace, zamki, kamienice, obwarowania i wiele innych). Ze względu na użytkowy i niezwiązany z kultem charakter obiektów świeckich, często doceniano ich walory kulturowe dopiero po upływie danego okresu. Warto dodać, że dziedzictwo świeckie to także obiekty na tyle codzienne, powszechne, że ich mnogość pozwoliła zachować i zabezpieczyć je do dziś, np. kamienice, układy urbanistyczne (które często różniły się od siebie, ale każda osada swój posiadała). Wiele obiektów, które obecnie uznane byłyby za część dziedzictwa kulturowego zostało zniszczonych wskutek wojen (Kila & Zeidler, 2013). Niektóre miejsca okazywały się na tyle ważne strategicznie, że sukcesywnie odbudowywano zniszczone struktury obronne.

Dziedzictwo kulturowe jest swego rodzaju „nośnikiem kultury” (Kobyliński, 2011), dzięki któremu cała kultura może ewoluować, rozwijać się i dostosowywać do zmieniającego się świata przy jednoczesnym zachowaniu pamięci o przeszłości

i swoich korzeniach. Silnie z tym zjawiskiem łączy się funkcja edukacyjna dziedzictwa kulturowego. Dzięki niej rozwija się świadomość o korzeniach kulturowych i poczucie tożsamości kulturowej (Musiał, 2020). Ponadto, edukowanie o historii zasobów kulturowych i wspomniane zachowanie pamięci pomaga budować w społecznościach silne więzy, które są wartością samą w sobie i często silnie oddziałują na dziedzictwo niematerialne. Budowana jest w ten sposób „lokalność”, którą można tworzyć z wykorzystaniem dziedzictwa materialnego i niematerialnego danego miejsca (Bruner, 1996).

Obecnie dziedzictwo kulturowe stoi przed wieloma wyzwaniami. Najważniejszym wyzwaniem dla dziedzictwa wydaje się być kwestia stosunkowo intensywnej globalizacji, która może zastępować budowaną przez stulecia lokalność. Zjawisko globalizacji kultury może także „narzucać” pewne ramy oceny dziedzictwa, co może prowadzić do niedoceniań niektórych elementów dziedzictwa. Aktualnie obecny jest również problem poszerzania zasobu dziedzictwa kulturowego, orzekania jakie elementy się do niego kwalifikują. Problem ten dotyczy m. in. części architektury modernistycznej, socrealistycznej czy nawet obiektów powstałych pod koniec XX w. i na początku XXI w. Brak jasnego kryterium uznania za dziedzictwo, wynikający ze szczególnej natury omawianej kwestii (dziedzictwo kulturowe w znacznej części oparte jest o indywidualne odczucia, poglądy czy moralność danej osoby) prowadzi często do niedowartościowania pewnych obiektów czy struktur i ich powolnego niszczenia. Mając na uwadze wiele wyzwań przed jakimi stoi dziś dziedzictwo kulturowe w szczególności sposób należy podkreślić jego znaczenie. Jest ono bowiem nieodzownym towarzyszem ludzkości, pewnym „łącznikiem” między przeszłością a teraźniejszością (Legutko-Kobus, 2016), a także sposobem na przekazanie wielu informacji przyszłym pokoleniom. Dziedzictwo kulturowe ma często także silne znaczenie ekonomiczne, prestiżowe, społeczne i polityczne. Cechy te czynią je zasobem wrażliwym, cennym i często niepowtarzalnym, ponieważ niezwykle trudno jest odtworzyć emocje i odczucia ludzi związane z danym dziedzictwem, a to właśnie one są jego kluczowym elementem.

Ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego

Ochrona dziedzictwa kulturowego była i nadal jest jednym z pierwszych i najważniejszych wyzwań współczesnego funkcjonowania miast. Przez lata postrzegano ochronę dziedzictwa jako jedno z podstawowych działań z nim związanych. Choć obecnie pojawia się podejście wieloaspektowe zarządzania dziedzictwem, jego ochrona i pielęgnacja nadal jest dobrym sposobem na przekazanie kolejnym pokoleniom danego dziedzictwa materialnego, jego historii i znaczenia. Ochrona ta może przybrać wiele form. Najczęściej stosowaną jest ochrona polegająca na strzeżeniu i konserwacji danego obiektu (Zierke, 2014), czasem również ograniczaniu jego dostępności. Należy pamiętać, że taka ochrona dotyczy tylko dziedzictwa

materiałnego, cennego pod wieloma względami. Ten rodzaj ochrony jest niezwykle popularny i przybiera różne formy, w zależności od potrzeb. Ochrona ta może bowiem się przejawiać, np. zamknięciem danego przedmiotu w sejfie, do którego dostęp będzie miała ściśle określona grupa osób, ale także może przybrać formę monitoringu, np. fragmentu dawnych obwarowań miasta, które obecnie są częścią otwartego dla zwiedzających parku. Innym sposobem ochrony dziedzictwa, szczególnie niematerialnego, jest poszerzanie wiedzy mieszkańców, użytkowników na jego temat, np. poprzez rozwój działań edukacyjnych czy też rozwój turystyki (Hełpa-Liszkowska, 2013). Im więcej osób dowie się o istnieniu, np. tradycji robienia masek, tym większe prawdopodobieństwo przetrwania tego zwyczaju i przekazania go kolejnym pokoleniom. Istotne jest także utrwalanie informacji o danym dziedzictwie (materiałnym lub niemateriałnym), jednakże jest to nieco bierna metoda, która nie musi prowadzić do zachowania danego dziedzictwa w ujęciu praktycznym. Dokumentowanie jest więc niezwykle ważnym elementem ochrony dziedzictwa kulturowego, ale bez odpowiedniego wykorzystania przez człowieka okaże się tylko półśrodkiem, nie zapewniającym pełnej ochrony.

Ochronę dziedzictwa, szczególnie materiałnego, w polskim porządku prawnym reguluje w znacznym stopniu ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162, poz. 1568). Artykuł 4 tej ustawy brzmi: „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.”

Warto zwrócić uwagę na narzędzia, które stanowią pewne uzupełnienie ochrony prawnej czy finansowej dziedzictwa. O narzędziach tych mówi punkt 6. artykułu 4. i są to decyzje dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego, a także proces kształtowania środowiska. Niezwykle ważne jest, że ustawodawca podkreślił także te narzędzia jako elementy ochrony dziedzictwa, ponieważ stanowią one prawną podstawę uwzględniania ochrony dziedzictwa kulturowego w kwestiach nie związanych bezpośrednio z dziedzictwem kulturowym (tj. w planowaniu przestrzennym czy ochronie środowiska) (Ogrodnik, 2013). Należy także zauważyć,

że w polskim prawie istnieją różne formy ochrony dziedzictwa, np. wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii czy utworzenie parku kulturowego. Organem najczęściej zobligowanym do wydawania decyzji dotyczących dziedzictwa kulturowego w prawie polskim są wojewódzcy konserwatorzy zabytków.

Często jednak ochrona dziedzictwa kulturowego, szczególnie materialnego, może być problemem dla konkretnych ośrodków miejskich. Duża liczba mieszkań komunalnych zlokalizowanych w obiektach dziedzictwa kulturowego powoduje trudności związane z jego ochroną i może prowadzić do jego dewastacji czy utraty wartości. Sami mieszkańcy również często nie są zadowoleni z konieczności mieszkania w tych specyficznych zasobach. W konsekwencji sami mieszkańcy poprzez sposób użytkowania takich lokali również przyczyniają się do pogorszenia stanu technicznego dziedzictwa. Obecnie pewnym trendem w Polsce jest przekształcanie zasobów komunalnych we wspólnoty mieszkaniowe, jednak dla mieszkańców może się to okazać dość kosztownym procesem. Wiele miast boryka się z licznymi problemami dotyczącymi lokali komunalnych w zasobie dziedzictwa kulturowego. Należy również podkreślić, że w wielu miastach w Polsce, w tym w Łodzi, prowadzone są także inwestycje prywatne mające na celu odnowienie, modernizację zasobu dziedzictwa materialnego i ponowne „ożywienie” go. Prace te, zarówno prowadzone z ramienia miasta jak i prywatnych inwestorów, powodują zagrożenie dla ochrony dziedzictwa. Mogą one skutkować rozbiórką danego zasobu, znacznym jego uszczupleniem poprzez wprowadzenie nowych elementów w obiektach lub też utratą lokalnych społeczności i tradycji, co łączy się z ochroną dziedzictwa niematerialnego. Problem ochrony dziedzictwa aktualny jest więc nie tylko w kontekście ogromnych, rozpoznawalnych obiektów, jak np. Malbork czy Wawel, ale także zasobów codziennych, często nawet nie postrzeganych przez część społeczeństwa jako zasób dziedzictwa kulturowego.

Uniwersytet Łódzki i jego rola w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego

W Łodzi, mieście akademickim, funkcjonuje wiele uczelni wyższych. Wśród nich Uniwersytet Łódzki jest największą tego typu jednostką. Dominuje on pod względem liczby zatrudnianych pracowników, a także pod względem liczby studentów. Szacuje się, że na Uniwersytecie Łódzkim studiuje około 35 tysięcy studentów, a kadrę akademicką stanowi około 4 tysięcy pracowników naukowych. Należy zauważyć, że taki stan rzeczy sprawia, iż Uniwersytet Łódzki jest jednym z głównych pracodawców w mieście Łodzi, a jego studenci stanowią około 5% populacji całego miasta. Oznacza to, że instytucja ta jest niezwykle istotnym elementem gospodarki miasta Łodzi. Ponadto Uniwersytet Łódzki jako kluczowa instytucja szkolnictwa wyższego w mieście przyczynia się w znaczącym stopniu do budowania renomy Łodzi jako miasta akademickiego nie tylko poprzez zatrudnianie wielu pracowników naukowych i kształcenie tysięcy studentów, ale także poprzez

aktywne działania w zakresie organizacji konferencji naukowych. Działania tego typu sprzyjają także kreowaniu wizerunku miasta (i uczelni) na arenie krajowej i międzynarodowej.

Będąc tak ważną instytucją w tkance miejskiej, Uniwersytet Łódzki posiada również wiele obiektów należących do kategorii obiektów dziedzictwa kulturowego, przez co odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu i ochronie tego dziedzictwa. Zabytki takie wymagają nadzoru konserwatorów zabytków i operowania nimi w znacznie określonym i wąskim zakresie. Na Uniwersytecie Łódzkim, poprzez posiadanie takiego zasobu, spoczywa nie tylko obowiązek kształcenia kolejnych pokoleń, ale także dbania o historię danego obiektu i utrzymywanie jego nienagannego stanu technicznego. Otaczając opieką dziedzictwo kulturowe tworzona jest w dużym stopniu tożsamość miasta. Pomimo faktu, że budynki uniwersyteckie są w znacznym stopniu publicznymi obiektami, często nie każdy może dotrzeć we wszystkie miejsca w danym obiekcie akademickim. Jest to ważne, ponieważ mimo swej częściowej niedostępności budują one m.in. wrażenie, jakie będzie miał pasażer, np. komunikacji miejskiej podróżując przez miasto (Boryczka, 2016). Miasta „pofabryczne” często kreują swój nowy wizerunek na bazie zasobu postindustrialnego ze szczególnym naciskiem na obiekty fabryczne. Budynki znajdujące się w zasobach Uniwersytetu Łódzkiego nie spełniają takiego wymogu, co nie oznacza, że na ich podstawie nie można budować prestiżu uczelni czy po prostu przewagi promocyjnej. W zróżnicowaniu tych zasobów drzemie ogromny potencjał, który, jeśli zostanie odpowiednio wykorzystany, może przyczynić się do rozwoju wielu aspektów w niemalże każdej dziedzinie czy sektorze.

Do najbardziej charakterystycznych zabytków w tych zasobach należą (tabela 1): budynek Rektoratu (fotografia 1), budynek Wydziału Filozoficzno-Historycznego (przy ul. Narutowicza 65), pałac Biedermanna (fotografia 2) oraz pałacyk Elektrowni Łódzkiej (fotografia 3). Spośród tych czterech obiektów jeden, tj. pałacyk Elektrowni Łódzkiej, wystawiony jest na sprzedaż. Pozostałe trzy są w bardzo dobrym stanie technicznym i są stale użytkowane. Na uwagę zasługuje również wystawiona obecnie na sprzedaż kamienica przy ulicy Sienkiewicza 21 w Łodzi. Jej stan techniczny nie jest zadowalający, jednakże wyjątkowe wnętrza stanowią kolejny przykład wspaniałej łódzkiej architektury. Wszystkie z wymienionych obiektów znajdują się również w Gminnej Ewidencji Zabytków, co skutkuje dodatkowymi prawami i obowiązkami. Warto również zaznaczyć, że wybrane obiekty należące do Uniwersytetu Łódzkiego, z wyjątkiem Szkoły Zgromadzenia Kupców (dziś Rektoratu), pierwotnie pełniły inne funkcje niż funkcja edukacyjna. Każdy z nich należy także do dziedzictwa przedwojennego.

Tabela 1. Wybrane zabytki w posiadaniu Uniwersytetu Łódzkiego i ich funkcje.

Adres	Pierwotna funkcja	Obecna funkcja
Narutowicza 68	Szkoła Zgromadzenia Kupców (gimnazjum)	Rektorat Uniwersytetu Łódzkiego
Narutowicza 65	Siedziba Zakładu Wodociągów i Kanalizacji	Budynek Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego
Gdańska 107	Willa dla dyrektorów Elektrowni Łódzkiej	Budynek Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego (obecnie nieużywany)
Franciszkańska 1/5	Pałac mieszkalny Alfreda Biedermanna	Budynek reprezentacyjny (konferencyjny) Uniwersytetu Łódzkiego
Sienkiewicza 21	Siedziba Poczty Głównej	Budynek Wydziału Filologicznego (obecnie nieużywany)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz źródeł internetowych.

Te sztandarowe przykłady dość dobrze obrazują obecną sytuację dziedzictwa kulturowego w zasobach Uniwersytetu Łódzkiego. Część obiektów, szczególnie tych starszych i od dłuższego czasu nieużytkowanych została sprzedana lub aktualnie jest wystawiona na sprzedaż. Jest to naturalnym następstwem zmian strukturalnych Uniwersytetu, a także wykorzystywania nowych, niedawno wybudowanych obiektów. Ponadto istotny jest fakt, że większość zasobów Uniwersytetu Łódzkiego jest zadbana, w zadowalającym stanie technicznym. Oznacza to, że Uniwersytet dokłada wielu starań, aby chronić i utrzymać dziedzictwo kulturowe na odpowiednim poziomie (Puś, 2015). Należy także zaznaczyć, że dziedzictwo kulturowe pełni niezwykle ważną funkcję reprezentacyjną (Danielewicz, 2010). Zarówno Rektorat jak i pałac Biedermanna należą do tej grupy, a ich wartość estetyczna jest raczej niezaprzeczalna. Jest to uzasadnione, ponieważ wiele uczelni buduje swój wizerunek na zabytkach danego miasta (np. włoskie lub brytyjskie uczelnie), a w przypadku Uniwersytetu Łódzkiego to m. in. te obiekty tworzą wizerunek Łodzi i stają się poniekąd jej symbolem. Przyjmując dane dziedzictwo za swój punkt reprezentacyjny, Uniwersytet wypełnia także dodatkowo inne zadanie,

polegające na poszerzaniu wiedzy o tych obiektach, zarówno wśród swojego najbliższego otoczenia (studentów, pracowników, mieszkańców Łodzi) jak i na zewnątrz (poprzez organizowane konferencje, wyjazdy, szkolenia, przyjmowanie zagranicznych gości).

Fotografia 1. Szkoła Handlowa w Łodzi (obecnie Rektorat Uniwersytetu Łódzkiego)

Źródło: Uniwersytet Łódzki.

Jednakże rola Uniwersytetu Łódzkiego w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego nie ogranicza się jedynie do kwestii reprezentacyjnych. W wielu zabytkach, będących w zasobach uczelni, odbywają się zajęcia dydaktyczne. Wymaga to utrzymania tych obiektów na względnie wysokim poziomie technicznym, co jednocześnie wypełnia w pewnym stopniu misję ochrony dziedzictwa. Praca w zabytkach jest także jednym z najlepszych sposobów na zapoznanie wielu ludzi z lokalnym dziedzictwem i uwrażliwienie ich na nie. Przebywając dłuższy czas w zabytkach (np. podczas studiów) można je dogłębnie poznać i zrozumieć. W takiej sytuacji nie tylko można nauczyć się wiele o historii danego miejsca, ale także poczuć jego atmosferę, szczególnie w przypadku, gdy uczelnia dołoży do tego nieco starań i wesprze „poznawczą” inicjatywę. Jest to niezwykle cenne doświadczenie, ponieważ buduje więź między danym miejscem a zainteresowaną osobą.

Fotografia 2. Pałac Alfreda Biedermanna (obecnie obiekt UŁ)

Źródło: Uniwersytet Łódzki.

Dzieje się tak, ponieważ dziedzictwo kulturowe jest pojęciem subiektywnym, a jego odbiór praktycznie w całości opiera się o postrzeganie przez człowieka. Możliwość funkcjonowania, uczenia się czy pracowania w zasobach dziedzictwa kulturowego jest więc niepowtarzalną okazją, którą daje Uniwersytet. Jeżeli dodatkowo poprzez różne wydarzenia, informacje lub instalacje artystyczne historia danego zabytku, jego znaczenie są podkreślone, można uznać, że uczelnia na wielu płaszczyznach sprzyja ochronie, reprezentacji i zrozumieniu zasobów dziedzictwa kulturowego. Uniwersytet Łódzki realizuje te zadania poprzez, np. organizowanie obchodów powstania Uniwersytetu lub liczne studenckie (szczególnie kół naukowych) inicjatywy mające na celu zapoznanie większej liczby osób z dziedzictwem.

Fotografia 3. Pałacyk Elektrowni Łódzkiej (obecnie obiekt UŁ)

Źródło: Uniwersytet Łódzki.

Istotna jest także kwestia wykładanych przez pracowników uczelni treści, które również mogą przybliżać studentom ideę dziedzictwa kulturowego. Szczególną rolę w tym przypadku odgrywa dziedzictwo niematerialne, które może się przejawiać samym „duchem” uczelni, który jest skomplikowany w interpretacji. Można przez pojęcie „ducha” uczelni rozumieć styl nauczania przyjęty przez wykładowców, określone, „sztańdardowe” treści czy kierunki studiów. Potrafi on się także objawić poprzez drużynę sportową czy obiekt, w którym mieści się uczelnia. Najważniejsze jednak wydają się być w tej kwestii pewne ideały, które reprezentuje Uniwersytet poprzez wykładowców i promocję uczelni.

Mając na uwadze zarówno część materialną jak i niematerialną dziedzictwa, można założyć, że Uniwersytet Łódzki posiada silny wpływ na kształtowanie obrazu tego dziedzictwa nie tylko wśród grupy studentów, wykładowców czy też gości odwiedzających Uniwersytet Łódzki, ale także pozostałych mieszkańców miasta Łodzi. Uniwersytet wypełnia funkcję ochronną dziedzictwa materialnego, dba w miarę możliwości o jego dobry stan techniczny, co przekłada się na funkcję reprezentacyjną. Stoi na straży wartości nie dziedzictwa nie tylko materialnego, ale również niematerialnego. Liczne przedsięwzięcia, wydarzenia, konserwacje i modernizacje wpływają na lepszy obraz dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa. Należy podkreślić, że uniwersytety, nie tylko Uniwersytet Łódzki, przez swoją szczególną misję oświatową, są w osobiwy sposób zobligowane do wspierania działań na rzecz dziedzictwa kulturowego, ponieważ pełnią ważną funkcję edukacyjną w procesie uświadamiania i uwrażliwiania społeczności na kwestie związane z dziedzictwem i kulturą. Misja ta, choć być może nie jest głównym celem funkcjonowania uniwersytetów, powinna być rzetelnie wypełniana, ponieważ oddziałuje nie tylko na obecne dziedzictwo, ale także na dziedzictwo kulturowe w przyszłości.

Bibliografia:

1. Boryczka, E., & Zasina, J. (2016). Dziedzictwo kulturowe i tożsamość miasta. [w:] A. Nowakowska, Z. Przygodzki, & A. Rzeńca (red.), *EkoMiasto#Społeczeństwo*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 63–86.
2. Boryczka, E. (2016). Rewitalizacja miast. [w:] Z. Przygodzki (red.), *EkoMiasto#Zarządzanie*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 167–193.
3. Bruner, J. (1996). *The Culture of Education*. Cambridge: Harvard University Press.
4. Brzezińska, W. (2013). Reifikacja dziedzictwa kulturowego w świetle Konwencji UNESCO z 2003 roku. *Nauka* (1), 109–128.
5. Danielewicz, J. (2010). Wpływ uczelni wyższych na zagospodarowanie przestrzeni Łodzi. *Studia Miejskie* (2), 61–86.
6. Dawkins, R. (2008). *Bóg urojony*. Warszawa: Wydawnictwo CiS.

7. Gaczek, W. M. (2008). Uczelnie w przestrzeni fizycznej i gospodarce miasta. Tradycyjne lokalizacje centralne a kampusy w strefie zewnętrznej. [w:] T. Markowski, & D. Drzazga, Rola wyższych uczelni w rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym miast. Warszawa: KPZK PAN.
8. Helpa-Liszowska, K. (2013). Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego. *Studia Oeconomica Posnaniensia* 1(6), 5–18.
9. Kila, J. D., & Zeidler, J. A. (2013). *Heritage and identity – Issues in Cultural Heritage Protection*. Boston: BRILL.
10. Kobyliński, Z. (2011). Czym jest, komu jest potrzebne i do kogo należy dziedzictwo kulturowe. *MAZOWSZE Studia Regionalne* (7), 21–47.
11. Kot, S. (2010). *Historia wychowania* (1). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
12. Legutko-Kobus, P. (2016). Bariery i wyzwania w zarządzaniu dziedzictwem w gminach wiejskich. *Biuletyn KPZK PAN*, 66–88.
13. Mowszowicz, J., Chilarska, Z., Kotnowska, Z., Majewska, H., & Olczak, R. (1962). *Parki Łodzi*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
14. Murzyn, M. (2002). Dziedzictwo kulturowe a rozwój miasta. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie* (587), 65–80.
15. Musiał, J. (2007). Rola dziedzictwa kulturowego i jego znaczenie edukacyjne dla rozwoju turystyki wiejskiej na przykładzie subregionu limanowskiego. [w:] J. Sikora (red.), *Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary*. Poznań: Wydawnictwo akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, 209–217.
16. Nowakowska, A., & Boryczka, E. (2008). Wyższe uczelnie jako czynnik kształtujący strukturę przestrzenną współczesnych miast, [w:] T. Markowski, & D. Drzazga, Rola wyższych uczelni w rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym miast. Warszawa: KPZK PAN.
17. Ogrodnik, K. (2013). Ochrona dziedzictwa kulturowego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. *Architecturae et Artibus* (2), 13–24.
18. Puś, W. (2015). *Zarys Historii Uniwersytetu Łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
19. Minerva (2020). Youth-european cultural heritage. Dziedzictwo kulturowe. Dostęp dnia 2020.09.06 ze źródła: <http://minerva-erasmus.eu/index.php/pl-pl/raporty>.
20. Zarzycka, K. (2016). *Rozgrzyć dziedzictwo. Podręcznik dobrych praktyk upowszechniania dziedzictwa i edukacji o dziedzictwie kulturowym*. Warszawa: Narodowy Instytut Dziedzictwa.
21. Zierke, P. (2014). *Poszanowanie dziedzictwa architektonicznego w procesie projektowania na przykładzie Irlandii*. Poznań: Politechnika Poznańska, 1–10.